

حکم ربا از دیدگاه اسلام

علامه مفتی محمد شفیع عثمانی

به ضمیمه

بهره‌آرام تجاری در آئینه عقل و شرع

از علامه، منتہ محمد تقی عثمانی

مترجم: عبدالرزاق سعیدی

با تجدید نظر ثالث

انتشارات صدیقی

۱۳۹۸

رب از دین گاه اسلام

مؤلف: مفتی محمد شفیع عثمانی

مترجم: عبدالعزیز معدی

ناشر: انتشارات صدیقی

تیراژ: ۱۰۰۰

سال نشر: ۱۳۹۸

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۷۴-۵۳-۰

اجرا و نظارت: ابراهیم نانکلی ۰۹۱۲۱۳۸۶۳۷۹

آدرس: زاهدان، خیام، مجتمع
فرهنگی مکی، نمایشگاه دائمی
کتاب انتشارات صدیقی

۰۵۴۳۳۴۴۵۸۴۰

۰۹۱۵۹۳۹۷۳۱۳

فهرست مطالب

مقدمه مولانا مفتی محمد قاسم (بنی کمال) قاسمی	۵
پیشگفتار مترجم	۷
نگاهی گذرا به زندگی علامه مفتی محمد شفیع عثمانی	۱۱
مقدمه	۱۹
هدف از تدوین کتاب	۲۶
تقاضا از تمام سالاران	۲۷
تعریف ربا، سرقین، بهره و ربا	۲۹
معنای لغوی و اصطلاحی ربا	۳۱
سخنان حضرت فاروق اعظم در مورد ربا	۳۵
ربای جاهلیت	۳۷
شبهات و استدلال‌های نادرست از گرامیش حضرت عمر	۴۲
حرمت ربای تجارتی رایج در بین اعراب	۴۷
نتایج بحث	۵۳
آیات مربوط به ربا در قرآن مجید	۶۳
تفاوت بنیادی بیع و ربا	۶۶
مفهوم نابودی و محو شدن ربا و افزایش صدقات	۷۱
بی‌برکتی سرمایه ربوی	۷۴
شادمانی ظاهری رباخوار فریب است	۷۵
فریب رباخواری ملت‌های اروپایی را نخوریم	۷۷

- ۸۸..... احادیث نبوی درباره حرمت ربا
- ۱۱۵..... بهره وام تجاری در آئینه عقل و شرع
- ۱۱۶..... پیشگفتار
- ۱۱۸..... دلایل فقهی
- ۱۲۰..... رواج بهره وام تولیدی در زمان پیامبر
- ۱۲۶..... واقعه حضرت زبیر بن عوام
- ۱۲۸..... داستان حضرت بنی سبه
- ۱۲۹..... حکایت حضرت ابراهیم
- ۱۳۰..... بهره وام تولیدی
- ۱۳۵..... اندیشه اسلامی برای اشتراک ثروت و نیروی انسانی
- ۱۳۸..... بهره وام های تولیدی و تجاری یکسان یا دوستانه
- ۱۴۵..... بهره وام تجاری و اجاره
- ۱۴۶..... معامله سلم و بهره وام تولیدی
- ۱۴۷..... اخذ بهای مدت در خرید و فروش
- ۱۵۰..... چند دلیل ضمنی
- ۱۵۱..... آثار شوم اجتماعی و زیان های رباخواری
- ۱۵۳..... زیان های اخلاقی
- ۱۵۵..... زیان های اقتصادی ربا
- ۱۶۰..... بانکداری جدید

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه مولانا مفتی محمد قاسم (بنی کمال) قاسمی

خوانندگان عزیز و گرامی کتابی که پیش رو دارید تألیف فقیه بزرگ، مفتی اعظم پاکستان و سرشهر حضرت مولانا مفتی محمد شفیع رحمہ اللہ می باشد که توسط برادر عزیز و گرامی مہادی عبدالعزیز سعدی به زبان فارسی ترجمہ شده است. شرح حال مختصر مؤلف در گفتار مترجم و اهمیت موضوع کتاب در مقدمہ مؤلف بیان شده است. از دیرباز احادیثی می شد که در موضوع ربای کتابی جامع و مستند تألیف یا ترجمہ شود کہ الحمد للہ مترجم عزیز ہمت گماشت و این اثر ارزندہ را بہ فارسی برگرداند و یک نیاز مہم را بر آورد نمود. اما خوانندگان عزیز بدانند کہ کتاب حرف نمی زند شما هستید کہ باید کتاب را بخوانید و بہ محتوای آن عمل کنید و برای دیگران نقل نمایید.

امروز ما در شرایطی قرار گرفته ایم کہ خوردن با شیوہ های گوناگون شیوع پیدا کردہ و همچنان بہ پیش می رود، و ما غافل از این ہستیم کہ عاملاً بزرگ بی برکتی و تورم و گرانی و بسیاری از مشکلات اقتصادی، شیوع ربا در جامعہ است. چنانہستہ کہ اگر کسی در این شرایط نامطلوب ہمت را بلند کند و از معاملات ربوی پرهیز نماید این عملش کرامت محسوب می شود. آن حضرت ﷺ فرمودند: «إِتَّقِ الْمَحَارِمَ تَكُنْ أَعْبَدَ النَّاسِ؛ از حرام ها پرهیز کنید عبادت گزارترین فرد محسوب می شوید.»

امیدوارم خوانندگان عزیز فقط بہ خواندن و فهمیدن مطالب کتاب اکتفا نکنند. بلکہ سعی نمایند ضمن اینکه خودشان از خوردن و خوردن ربا پرهیز می نمایند برای نجات دیگران نیز چارہ سازی کنند و وارد عمل شوند. و ہرگز تحت تأثیر تبلیغات

رباخواران قرار نگیرند و یقین کنند که خداوند متعال موفقیت و منفعت واقعی را فقط در حلال گذاشته و عزت و آرامش دنیا و آخرت را در اطاعت از خود و رسولش نهفته است. صمیمانه از الله تعالی مسئلت دارم که تلاش مؤلف و مترجم را قبول و مقبول فرموده، این کتاب را باعث هدایت جامعه ما قرار دهد.

محمد قاسم

دارالعلوم زاهدان ۱۴۲۴/۱۰/۲ هـ.ق.

پیشگفتار مترجم

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

امروزه حرفه رباخواری از توسعه و قدرت عظیمی بهره‌مند است. سیستم بانکداری در سراسر جهان بر اساس ربا بنیانگذاری شده و سرمایه‌داری آزاد هم؛ با بیرحمی و ستمگری فراوانی هر روز این استعمار ظالمانه اقتصادی را توسعه و شیوع می‌دهد!! حال آنکه حرمت ربا یکی از مشترکات ادیان الهی - یهودیت، مسیحیت و اسلام - است که به شدت با آن مقابله کرده‌اند، بگونه‌ای که امروزه در تورات و انجیل فعلی نیز نشانه‌هایی از تحریم ربا و فرض بایعهر را می‌بینیم. در قرآن و احادیث متعددی به‌ویژه در اواخر سوره بقره به‌روشنی به این تحریم تأکید شده است.

بنابراین مسأله حرمت ربا در طول تاریخ مورد توافق همه پیروان ادیان و مذاهب الهی بوده است. از سیصد سال پیش تاکنون و همزمان با گسترش نظام سرمایه‌داری در اروپا، نقش و نفوذ کلیسا نیز کم رنگ شده و در نتیجه، به تدریج این فکر به‌وجود آمد که بهره قرض به نوعی با تعالیم کلیسا وفق داده شود، چون از یک سو نیاز شدیدی به استفاده از سرمایه‌ها پیش آمده بود و از سوی دیگر، کلیسا با رباخواری و فرض بایعها بوی به شدت مبارزه می‌کرد. بر این اساس، به فکر افتادند که راه‌هایی برای حل این مشکل پیدا کنند و در این سیصد سال، انواعی از راه‌ها، حتی از طرف برخی از کشیشان مسیحیت ارایه گردید، از جمله راه حل‌ها این بود که گفتند چیزی که در مسیحیت به عنوان ربا تحریم شده بهره‌های مضاعف و فاحش است. اما اگر نرخ بهره عادلانه و کم باشد ربا نیست و حرام نخواهد بود. این نظریه چنان قوت گرفت که امروزه در اروپا همین تلقی در میان مردم، اقتصاددان‌ها و کشیشان کلیسا وجود دارد.

آن‌ها می‌گویند: ربا نرخ بهره‌ای است که فاحش باشد و تولید کننده یا تاجر نتواند آن را تحصیل کند و بپردازد، اما اگر کم باشد یا به تعبیر خودشان، عادلانه باشد اشکالی ندارد. می‌گویند وقتی یک تولید کننده سی یا چهل درصد سود می‌برد، چه عیبی دارد که ده درصد آن را به صاحب پول برگرداند. این نظریه به طور جدی از طرف حقوق دانان اروپایی و اقتصاددانان نظام سرمایه‌داری مطرح و پیگیری شد. به طوری که امروزه در قوانین بعضی از کشورهای اروپایی، ربا را حرام و ممنوع می‌دانند ولی آن را به بهره‌های فاحش تفسیر می‌کنند.

با رشد نظام سرمایه‌داری و نفوذ آن در کشورهای اسلامی این فکر در میان مسلمانان مخصوصاً در مصر، سرزمین سرخ‌رنگی همجوار آن رواج یافت. به بیان دیگر بعضی از سطحی اندیشان مسلمان می‌دیدند از آن طرف برای انجام فعالیت‌های اقتصادی نیاز به سرمایه است و صاحبان سرمایه هم حاضر نیستند بدون بهره آن را در اختیار تولیدکنندگان و تجار قرار دهند و از طرف دیگر، اسلام ربا را حرام کرده است با توجه به این مشکل، به فکر افتادند تا یک نوع وفاق بین این پدیده اقتصادی به نام بهره و تعالیم اسلام پیدا کنند. حتی برخی از آن‌ها گفته‌اند که اگر وام برای تولید و سرمایه‌داری باشد می‌توان بر آن بهره‌ای مقرر نمود و آنچه در اسلام حرام شده بهره گرفتن از وام‌های مصرفی است.^۱

بنابراین تحولات گوناگون و مفید و مضر! که زندگی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مسلمانان و کشورهای اسلامی را در قرون اخیر فراگرفت آن بود که بانکداری بر اساس رباخواری گسترش یافت و قوانین اقتباس شده از غرب هم به حمایت این رباخواری برخاست! و بالاخره بععل مختلفی که اینجا جای شرح آن نیست رباخواری از نوع آبرومندانه‌اش در مؤسسات بانکی و بدست دولت‌ها! و از نوع رسوا و نفرت آمیزش در بازار و بدست افراد سنگدل و بیرحم کاملاً در میان مسلمانان و کشورهای اسلامی

۱. از جمله کسانی که چنین نظری را پذیرفته‌اند؛ رشیدرضا صاحب تفسیر المنار و چند تن دیگر از به اصطلاح مجتهدین مصری‌اند که چون فلسفه تحریم ربا را ضعیف و ناداری وام گیرنده تصور کرده‌اند.

جایبازکرد و امروزه در کشورهای مختلف اسلامی الا ماشاء الله «مسئله ربا» از جمله موضوعاتی است که در آن حدود اسلامی کاملاً شکسته شده و متأسفانه بازار این کشورها با رباخواری انس و پیوند تفکیک ناپذیری پیدا کرده است!

کتاب حاضر نوشته دانشمند عالیقدر فقیه نامور مفتی اعظم پاکستان علامه مفتی محمد شفیع عثمانی رحمه الله است و رساله پیوست آن نوشته فرزند محقق ایشان علامه استاد مفتی محمد تقی عثمانی حفظه الله است. این عالمان گرانمایه با نهایت قدرت توازن به آن با نوشتن این کتب ارزشمند که در نوع خود کم نظیر هستند چراغی برفراز راه فقهای معاصر قرار دهند؛ بطور قطع می توان گفت که این کتاب مورد نیاز کار هر عالم فقیه، قاضی و کسانی که خواهان پژوهش و تحقیق در مورد مسئله مذکوراند می باشد.

در سلسله مباحث، کتاب حاضر حضرت علامه بزرگ سعی نموده استدلال های نادرست و توجیهات و شبهه های بی اساس مجوزین ربا را با دلایل علمی، عقلی و نقلی پاسخ دهد و خوانندگان را به این نتیجه برساند که اجتناب از ربا نه تنها در نظام اقتصادی یک جامعه امکان پذیر است بلکه به سبب آن جامعه و موجب رونق اقتصادی در سطح کلان و توسعه عدالت اجتماعی خواهد بود. وقتی ایشان از مکانیسم های بهره و زیان های آن سخن می گویند و طرح اسلامی اقتصاد بدون بهره را مطرح می کنند بدین معنی است که باید به طور جدی از آن پرهیز شود و در انتخاب الگوی اقتصادی از الگوهای موجود استفاده نشود و در کل اقتصاد، طرحی نو اندازیم و مبانی علمی اقتصاد اسلامی را که به عنوان یک الگوی کامل است پایه ریزی کنیم.

ولی اگر اصل الگورا از جهان غرب و نظام های اقتصادی موجود بگیریم و با حک و اصلاح و اضافه و تغییر اسم و عنوان آن را رنگ اسلامی بدهیم، شاهد اقتصادی ناموفق خواهیم بود و احیاناً ممکن است با تبلیغات عدم موفقیت را به اسلام نیز منتسب نموده؛ چهره اسلام را در جهان خدشه دار نماییم.

بدیهی است ترجمه یک اثر به زبانی دیگر به‌ویژه کتابی تخصصی چون این اثر که در موضوع خود بسیار مهم و ارزشمند است، دشوار خواهد بود و بنده هم کار خویش را عاری از کاستی و نقصان نمی‌بینم، لذا از خوانندگان عزیز انتظار دارم اگر به اشتباه و نقصی در ترجمه برخورد نمودند، نخست با دیده اغماض بدان نگریسته و در ثانی این‌گونه کاستی‌ها را به‌بنده اطلاع دهند تا در چاپ‌های بعدی اصلاح گردد. لازم به توضیح است که علاوه بر ترجمه این اثر کار تحقیق و تخریج احادیث کتاب و توضیح پاره‌ای از مطالب سبب انجام گرفته است. همچنین در ابتدای کتاب شرح حال مختصر مؤلف نیز اضافه شده است.

در پایان از زحمات جناب آقای عبدالکریم حقیقی‌نیا که در ویراستاری و تنظیم پاورقی‌ها کمک شایانی نمودند، تشکر و تشکر را دارم. و از خداوند متعال امید دارم که این ترجمه را برای عموم مسلمانان مفید و سودمند بگرداند و همه مسلمانان را از عمل پلید «رباخواری» رهایی بخشد و ما را در دعاهای خویش از یاد نبرند. وما توفیقی إلا بالله علیه توکلت وإلیه أنیب

عبدالعزیز یحیی سعدی

مدرسه دینی بدرالعلوم زاهدان ۱۳ ذی‌الحجه ۱۴۰۱ هـ.ق.